

Marokverő

Evvel a szóval eddig már többen foglalkoztak. Először Győrffy István (Népr. Ért. 1928:7.) említi, de a kapott magyarázatot nem tartja kielégítőnek.

Utána Csefkó Gyula tárgyalja (NNy. 1929:42—43.) és a *széd, gyűjt* igékkel azonosítja a *markot ver* kifejezésnek utolsó tagját. A *ver* szónak van 'gyúlik' jelentése is (vö. *Nagy néptömeg verődött össze*) és a *markot ver* kifejezéssel párhuzamosan használják a *markot széd, markot gyűjt* kifejezéseket is, de véleményem szerint a *markot ver* kifejezésnek máshol kell a magyarázatát keresnünk.

Legutóbb Gunda Béla iparkodott az előbbi magyarázatokat megdönteni és helyettük újat adni (NNy. VII:241—243.). Hogy ez mennyiben sikerült neki, az kiderül alább. Gunda Béla tárgyi magyarázatát próbálja a kifejezésnek adni. Hiábaul rója fel Csefkónak, hogy elkerülte figyelmét Győrffynek az a magyarázata, hogy a rozsot asztalhoz, deszkához verdesve csépelik ki (én ritkítottam). Nem tudom megérteni, mi köze van ennek a *marokverés*-hez? Mert, hogy az aratás munkakörébe tartozó *markot ver* a verdeséssel történő cséplésformával nincsen semmiféle kapcsolatban, az azt hiszem, nem lehet kétséges (mint ahogy nem hívják a szüretelést *taposás*-nak a mustnyérés műszavával). Talán a *ver* szó tévesztette meg Gundát? Ugyanebbe a tévedésbe esett alább is: „a kévék tövét, amikor azokat asztagba rakják, az asztagrakásnál helyökre teszik, a közönséges mosósulyoknál valamivel nagyobb sulyokkal megveregetik, hogy az asztag szép legyen. Hogy ez a művelet kint a tarlón a marokkal, kévével is megtörténhetett, nagyon valószínű, mert az asztagrakás a fenti területen, mint általában az Alföldön is, nem régi keletű“. Elfelejteti itt Gunda azt, hogy nem az asztagba rakandó kévék tövét veregetik meg (hiszen ez nagy időpocsékolás volna), hanem csak az asztagból esetleg kiálló kévék tövét. S ez a megveregetés az asztagrakásnak igazán lényegtelen mozzanata! A tarlón pedig a kévét, hogy szebb legyen, nem megveregetik, mint Gunda gondolja, hanem *még húzzák*, azaz a kiálló gabonaszálakat kihúzzák belőle.

Végül Gunda arra a megállapításra jut, hogy „a *marokverő* szó, a *markot ver* kifejezés a marok, a még be nem kötött kéve megveregetésével hozható kapcsolatba (én ritkítottam) s a rohamosan változó népi gaz-

dálkodásnak egy régi mozzanatát őrzi“. Hogy ez a veregetés miért nem valószínű, azt l. alább.

A kifejezés megmagyarázásához Cz. F. ad helyes útbaigazítást, amikor azt mondja, hogy marokverőnek nevezik: 1. azt a munkást, aki a markokba rakott gabonát kévébe köti és 2. azt a cöveket, amellyel a kéveköttő munkás a kötelet a kévékre tekéri s azokat veregetve elegyengeti. (Ez utóbbi tévesztette meg Gundát, aminthogy Cz. F.-ék is nyilván azért teszik hozzá a magyarázathoz, mert ők is a veregetésre gondoltak a *marokverő* szónál.)

Nézzük meg ezek után, hogyan történt régen az aratás: Az egyik munkás sarlóval levágta az *életet* és markokba rakta.¹ A másik munkás pedig a marokból kötelet tekert és ezt a kéveköttő fával, esetleg anélkül is, bekötötte. A marok veregetésére nem volt szükség, mert a kéve anélkül is takaros volt, hiszen az egyes markok tövei természetszerűleg símán álltak, nem kúszalódhattak össze. Ezt bárki saját maga is megtapasztalhatja, ha nem röstelli.

Most szakítsuk félbe a fonalat és nézzünk meg egy ehhez hasonló kifejezést, a *csipkeverőt*. Ez Cz. F. szerint az a mives, vagy gyármunkás, aki csipkéket készít, minthogy a fonalat olyanformán kell vernie, mint pl. a sinórverőnek, gombkötőnek. Itt megvan az utalás arra is, hogy hol kell a csomót kibogozni. Nézzük, mit mondanak errè a régiek: Ez a zsinór mustrája öfelségének nem tetszik, arra a formára *verettesse* Kgd., mint a mostani kék övet *verték* a gombkötők (Tört. T.² III:379.). A *kötél-verő* köteleket és istrángokat teker Com: Vert. 55. (A *ver* szónak itt kétségtelenül 'sodor, teker' jelentése van.) A *ver*-nek erre a jelentésére utal Horger is (Magy. Szav. Tört. 112): „Régi nyelvünkben két *ver* igénk volt. Az egyik, amely még ma is közhasználatú, azt jelenti, hogy 'üt', a másik pedig, amely ettől egészen független honfoglalás előtti török jövevényszó volt, azt jelentette, hogy 'csavar, teker'. Ez utóbbi *ver* ige az idők folyamán lassankint elavult, s csak a *kötélverő* összetétel őrzi ma is az emlékét“.

Mivel pedig a kévékhez is *sodortak* a bekötés előtt köteleket, könnyen gondolhatunk arra, hogy a kéve bekötésénél is *verték* a kötelet. Hátra volna még annak a megmagyarázása, hogy miért hívják az illető munkást *marokverő*-nek, nem pedig *kötélverő*-nek. Tudjuk, hogy a kéve bekötésénél a kötelet ismét meg kell csavarni, hogy *szét nē eresszén*. A munkának ezzel a

¹ A *marok* elnevezésre l. Gyórfly István A matyók mezőgazdasága c. cikkét (NNy. VI. 6.).

mozzanatával vívődött át a *kötélverő* szó a *marokverés*-re és a bekötést mondták aztán *marokverés*-nek. Hogy ez lehetséges, azt támogatja az a pusztaföldvári adat is, amikor a gazda azt mondja a munkásoknak: *Tekerjétek be a kívíket, mer mégázik*, azaz: kössétek be... Már pedig, ha ma lehet azt mondani, a kéve bekötésére, hogy *betekeri*, miért ne lehetett volna régen — amikor a *ver*-nek világos volt még a 'sodor' jelentése is —, azt mondani, hogy: *verik a markot*. S miért ne érthették volna ezen azt, hogy bekötik? (Hogy még egy analóg példát mondjak: a tengeri kóró bekötésére Pusztaföldváron azt mondják: *Becsavarták a szárat*.)

Így lett a *markot ver* kifejezés 'beköt' jelentésű. Hogy ma mégis így hívjuk *marokverő*-nek, aki a rendet felszedi, annak az az oka, hogy a régebbi aratásnál a *marokverő* be is kötötte a felszedett búzát, sőt ezt még ma is sűrűn megteszi.

A jelentés fejlődése tehát ez: *marokverő*: 'aki a kötelet csinálja' > 'aki a kévét beköti' > 'aki a rendet felszedi és beköti' > 'aki a rendet felszedi'.

Kovács Gyula.

S Z E M L E

Csúry Bálint: Szamosháti szótár. Első kötet A—K. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság. 1935. 573 l. 8°.

Evvvel a szótárral új „műfaj“ vonul be nyelvészeti irodalmunkba: valamely nyelvjárás teljes szókincsét felölelő gyűjtemény. Csúry Bálint 1908 óta gyűjti maga tanulságára, majd a Nyelvtudományi Társaság megbízásából is a szatmármegyei szamosháti nyelvjárás szavait. Szótára némely szempontból szóföldrajzi munka, mert egy hely (főleg Egri község) nyelvkincsének jegyzéke. Teljes szókincset igyekszik felölelni (érdekes sok műveltségi jövevényszó *klázli*, *kamin*, *berbécs* hiánya), nem ad csupán tájszavakat, hanem feljegyzí a köznyelvi szavakat is, akár azonosjelentésűek, akár nem, mert célja nem a köznyelvtől való eltérések összeszedése, hanem a teljesség. A pusztán adott szavakat mintamondatokban megismétli és újításképp a szamosháti nyelvjárás speciális hanglejtési formáit is megjelöli; ha a szó kifejezésekben, közmondásokban is szerepel, úgy azt is megkapjuk; végül pedig néprajzi följegyzéseket és magyarázatot is ad. A tárgyakat illusztrációk kísérik (bár több rajzot kívánnánk, így pl. az *ág* 'motola része', *ágas*, *fordító*, *cifrafa*, *csűr*, *csizma*, *fájfa* s. i. t. rajzát is). Bőséges utalások segítenek a szavak felkeresésében, csakhogy az utalószavaknál a magyarázat el is maradhatna, elég lett volna a főszó